

Cuprins

ARGUMENT	7
I. CĂTEVA CONSIDERAȚII ASUPRA ISTORIEI ȘTIINȚELOR ÎN LITERATURA DE SPECIALITATE	8
II. ASPECTUL CRITIC	11
1. Stilistica învechită și stilistica nouă	11
2. Stilistica lingvistică. Școala genezeză	11
3. Noua în stilistica poetică. Școala mîncăneacă	12
III. ÎNTR-UN ÎNDRĂGĂȘIT ȘTIINȚIFIC. Opiniile personale	14
1. Cercetarea expresiei și a genului indicilor. Meteorologii diverse	16
Tipuri de discurs în literatură.	23
1. „Discursul adepților și a proștii capodopere”. Opere de tip „utopic”	24
IV. DISCURSUL	31
1. De la „Discursul” la „Discursivitate”	31
V. DISCURSUL	37
1. Grotescul. Delimitări teoretice. Exemple literare	37
2. Discursul estetic. Teorie și exemple	38
VI. DISCURSUL PARODIC	41
1. Definiție. Delimitări teoretice	41
2. Parodie – ludic	42
3. Parodie – ironic	42
4. Parodie – pastişă	43
5. Parodie – satiră	44
6. Parodie – grotesc	44
7. Parodie – umor	45
8. Relația parodie – inter/ metaesteticitate	45
9. Exemple critice românești	50
10. Opiniile critice diferite în ceea ce privește raportul postmodernism – parodie	71
VII. DISCURSUL REALIST ȘI LITERATURA ROMÂNĂ PROLET-CULTISTA	77
Proletcultismul. Ce înseamnă	77
1. Realist sau totalitar? Diferențe și caracteristici	85

Cuprins

ARGUMENT.....	7
I. CÂTEVA CONSIDERAȚII ASUPRA ISTORIEI STILULUI ÎN LITERATURA DE SPECIALITATE.....	8
II. ASPECTUL CRITIC	11
1. Stilistica învechită și stilistica normativă.....	11
2. Stilistica lingvistică. Școala geneveză	11
3. Noutăți în «discursul poetic». Școala müncheneză.....	12
4. Cercetarea stilului sub influența artei. Opinii pertinente	14
5. Cercetarea expresiei cu ajutorul indiciilor. Metodologii diverse.....	16
6. Stilul ca „stil al operei”. Reprezentanți români	18
III. DISCURSUL UTOPIC.....	24
1. „Discursul utopic nu a produs capodopere”. Opere de tip „utopic” ..	24
IV. DISCURSUL CARNAVALESC	31
1. Două concepte: modelul normativ și modelul recurent	31
V. DISCURSUL GROTESC.....	37
1. Grotescul. Delimitări teoretice. Exemplificări.....	37
2. Discursul exilului. Inedit grotesc	38
VI. DISCURSUL PARODIC	41
1. Definiție. Delimitări teoretice.....	41
2. Parodie – ludic	42
3. Parodie – ironie.....	42
4. Parodie – pastișă	43
5. Parodie – satiră	44
6. Parodie – grotesc	44
7. Parodie – umor.....	45
8. Relația parodie – inter/ metatextualitate	45
9. Exemple critice românești	50
10. Opinii critice diferite în ceea ce privește raportul postmodernism – parodie.....	71
VII. DISCURSUL REALIST ȘI LITERATURA ROMÂNĂ PROLETICULTISTĂ.....	77
Proletcultismul. Ce înseamnă?.....	77
1. Realist sau totalitar? Eugen Negrici delimitează și caracterizează....	85

3. Lărgirea ariei realismului. Proze pitorești de mediu.	
Victoria excepționalului, a perifericului, a insolitului	141
4. Grupări influente.....	149
5. Literatura tolerată	153
6. Dezvăluirea tarelor morale și sociale și a climatului demoralizant. Problematika omului și a înstrăinării în comunism.....	172
7. Încercări de reconsiderare, sub pretextul ficțiunii, a evenimentelor istoriei naționale. Râvna veridicității. Asumarea funcției istoriografice.....	187
8. Consemnarea realității cotidiene ca replică la minciuna oficială.....	194
BIBLIOGRAFIE	206
INDICE DE NUME.....	209

III. DISCURSUL UTOPIC

1. „Discursul utopic nu a produs capodopere”. Opere de tip „utopic”

Discursul utopic nu a produs capodopere, afirmă Ciorănescu; utopiile au la bază un stil de predică monotone. De exemplu, la Platon, textul care se exercită ca o teorie, căile laterale ale posibilului, construcțiile, sunt lipsite de calm.

Thomas Morus dă prima utopie modernă fiind un narator omniscient, povestirea e dominată de descriere. La Campanella întâlnim însă o hegemonie a descriptivului în titlul *Cetatea soarelui*. Înainte de utopii se întâmplă tot felul de drame. De exemplu la Bacon, dând la iveală orice efort romanesc. Viziunea e plată și dă sentimentul de militantism. Discursul utopic se află sub semnul speranței; anticiparea militantă și demonstratismul îi sunt proprii, dar speranța a creat o literatură deosebită, de exemplu la E. Bloch, *Principiul speranței* și T. Miüntzer, *Teologia revoluției*.

Cuvântul *utopie* înseamnă „fără loc” dar și „fericire”. Totul se petrece după un gust al planificării, în sensul că: 1) există un teritoriu „inexistent” și 2) există „o zonă a fericirii”.

La Platon, în *Republica*, cele 2 semnificații se întâlnesc și putem observa: a) profetismul care subminează textul, b) visul restaurării și c) un discurs politic, un proiect politic.

Utopia „realizează” virtutea situațiilor fără ieșire; de aici eșecurile stilului, o conduită a eșecului, „un limbaj de lemn”. Stilul se sinucide pur și simplu. Victoria stilului la Cioran asociază însă antiutopia. Fapta stilistică este suicidată. Întâlnim hipertrofierea stilului, scris parcă de o mână împietrită.

Karl Mannheim, în *Ideologie și utopie*, afirmă că nu există o relație cu prezentul absolut. Utopia acționează asupra lectorului în sensul în care dă drumul „robinetelor exaltării”. Utopia e vecină cu valorile de entuziasm. Cea a lui Morus este însă lipsită de entuziasm, lipsește nostalgia pentru acele timpuri străvechi. În utopie avem un

proiect și o descriere. Ea are un corespondent în arhitectură. La Thomas Morus întâlnim o valoare de simulare care este reală, penibilă, grotescă, amendabilă. Este un proiect al egalitarismului, „mai mult vrem asta, decât sperăm”, o critică a realității, chiar o condamnare în Anglia timpului său. Este o formă de dezavuare a realului, un act dezolator și insolent (insolența lui Socrate).

Utopia este statică și artificială. Se face elogiul vieții în colectiv. Colectivismul lui Morus este facultativ. Este fidel monogamiei. Întâlnim de asemenea forme simetrice, dar și captivitatea condiției umane. Toate utopiile sunt expansioniste. Morus știe că legile utopiene țin mai mult de voința de opțiune și nu de speranță.

Este simptomatică prezența maniheismului vizionar la nivelul ideologiei (bine – rău). De aceea discursul suportă o rutinizare, fenomen care apare și în discursul utopic de tip religios.

Sociologia visului este legată de numele lui Roger Bastide. (*L'homme et ses religions*, 1972) și *Teism și ateism în utopie*. Tot în această sociologie includem cartea lui Henri Desroche, *Dieux d'hommes, Dictionnaires de messies, Mesianisme et milénarism de l'ère chrétienne* și *Cântarea cântărilor* din Vechiul Testament. Nici unul din sechelele distrugătoare nu este prezent în *Cântarea cântărilor*. La nivelul imaginarului este înregimentat stilistic dar fervoarea depășește orice formă de ideologism, din cauza prezenței textului într-un *hic et nunc*, plenitudinea realizării și existența în spațiu și timp nu confirmă acest lucru.

Utopia și eșecul este o temă dezvoltată foarte bine în *Țiganiada* lui Ion Budai-Deleanu, dar trebuie să ținem cont de valoarea operei de tip baroc. Eșecul este prezent mai degrabă la nivelul proletcultismului imaginar, legat de o ideologie cu accent pe societățile totalitare. Aici întâlnim absența îndoielii de sine, nerăbdarea, impaciența autorului ca realizator al unei lumi îndeobște sterilă și falsă.

„Incipit vita nova” exprimă o speranță, dar are această precipitare, acest declarativism, obsesia de a da viață, o lume care nu există în lume ci doar în literă. Elementele susțin orice program nou. Acest „început continuu” devine o obsesie, textul tot timpul contrazice, opțiunea este dublată de dorința de a readuce la viață elemente legate de o realitate falsă (eterna î ntoarcere). De aici rezultă utopia unei vieți noi și utopia reluării unei vieți trecute, numită la începutul secolului al XX-lea „paseism”.

Utopiile sociale au obligat textul să coaguleze prin incapacitatea de a privi utopia, exemplul este *Nova Atlantis* al lui Bacon. Din punct de vedere al cunoașterii, exercițiul este foarte util pentru studierea distanței între real, verosimil și non-existent. Tema alterității, a non-identității, ne este la îndemână cercetând utopiile. Distrugerea modelelor, paradigmatelor, închiștarea, reprezintă boli ale spiritului utopic, paradoxal opera de artă bazată pe proiect suferă de închiștare. În utopie putem vedea toate erorile pe care le face pozitivismul atunci când funcționează.

Un exemplu dificil dar edificator este opera lui Socrate. Pornim aici de la cuvântul *chôra* (*cora*), cuvânt din opera lui Platon căruia îi dă două semnificații: alteritatea și utopia în dialogurile *Sofistul* și *Thimeus*, concept și anticoncept și are înțelesul de „neloc”, „cauză de neatins”, „receptacol”, „substanță hrănitoare”, „purător de amprentă”, „amprentă”. Acest anticoncept încearcă să apropie ceea ce este de neatins, de neapropiat și să exprime „inexprimabilul”. Operația unui anume Demiurg ne ajută să introducem orice formă, înscriind-o în universul acestora. Prin aceasta se renunță la orice determinare; ea ne dă libertatea creației, identificată cumva cu alteritatea, în *cora* este înscris principiul amestecului, natura ființei în sine, care se întâlnește cu natura celuilalt. În dialogul *Sofistul* avem o determinare superioară, o valență a creativității numai prin „celălalt”, se creează diferența în cadrul ființei (vezi intertextul) prin participarea unui anumit segment de text.

În măsura în care sunt „celălalt” datorită mișcării, acest *cora* este cel care creează nondeterminarea și indeterminarea care dă măsura identității, dar relativ, creează mereu o ordine nouă a textului care ne scapă. În *Thimeus* și *Sofistul* putem vorbi de un fel de gene ale textului utopic tocmai pentru că nu se realizează utopia. Iluminismul a introdus prejudecata șanseii pe care o are creativitatea. Paul Ricoeur afirmă că acest *cora* apare în două ipostaze.

Transcendența discursului, felul în care un text trece dintr-un registru fantastic sau miraculos într-altul, dar cel mai poetic mod de realizare a utopiei pe care o putem recupera este discursul existențialist. Fenomenologia lecturii a încercat recuperarea acest *cora*, de demiurgie a lecturii (numită astăzi vocație). Acest *chora* este cel care realizează diviziunea și anume: prin ceva nepalpabil se creează o diversificare și un stil care se împarte în ramificații care ajung în

diverse relații (uneori de opoziție). *Chora* este ceva paradoxal, este *eidōs* și în același timp nonființă, este un prieten al formelor și o perspectivă nouă, prezență și absență.

Spațiul utopic

Nu există cetate posibilă decât aceea care are legătură cu un anume cosmos și, în ciuda declarațiilor, această lume este creată și din ceva nou și din ceva vechi. Tot timpul în istoria artelor întâlnim aceste „querelles”, între preținși conservatori și la fel de pretins noi în stare pură. Lecția lui Platon este aceea că nu există discurs, text, creație, obiect, subiect în care să nu întâlnim identitatea și nonidentitatea.

Atunci când Socrate descrie cetatea ideală în termeni foarte generali nu avem ceva special, nou, nemaivăzut. Observăm că ea corespunde Atenei arhaice. Concluzia este și tristă și comică, în sensul că puterea trebuie să înșele cetățenii pentru că bărbații și femeile ignoră care ar fi criteriile reale. Socrate și Platon ne spun mai mult adevăr despre putere decât secolele următoare și *chora* este în același timp și breșa care există între un discurs al iluziei și un discurs al puterii.

O altă carte de referință pentru discursul utopic este *L'an de 2440* de Louis Sebastien Mercier, care merge spre discursul SF, „sau dacă ar fi fost așa”.

În *Utopiques: jeux d'espace* (1973) de Louis Marin întâlnim un personaj care după ce discută în contradictoriu cu un englez adoarme și visează că dormea de mai multe secole și că s-a trezit în vârstă de 700 de ani și ar trăi la Paris în 2440. Este o stare contradictorie de dispută, un mic grăunte de spirit critic. Conduc de un bătrân, el parcurge un oraș, o capitală idilică, unde ar trăi oameni sensibili luminați. Ceea ce este important este jocul în spațiu care pare să sugereze un fel de *trompe l'oeil*, prea multe modificări nu s-au petrecut. Accentul cade pe anticipația temporală, pe *Uchronie* (nontimp). Conceptul este greșit pentru că este vorba de un anume segment plasat în timp.

Tot în acest domeniu putem să amintim cărțile lui Charles Renouvier, *Uchronie: L'Utopie Dans L'Histoire*, 1876; Pierre Versins, *Encyclopédie de l'utopie, des voyages extraordinaires et de la s.f.*, Lausanne, 1972 și Raymond Trousson, *Voyage au pays de nulle part*, Bruxelles, 1975, cu subtitlul *Histoire littéraire de la*